

*др Драгош Јевтић,
виредни професор Правног факултета у Београду*

СТРУКТУРА НАРОДНОГ ПРЕДСТАВНИШТВА ПО СРПСКИМ УСТАВИМА

Приликом рада на доношењу Устава 1869, 1888. и 1901. расправљало се о структури народног представништва, односно о томе да ли то представништво треба да буде једнодомно или дводомно, али је само Уставом од 1901. успостављен дводомни систем.

Сви чланови „уставотворног одбора“ који је намесништво образovalo децембра 1868. (после убиства Михаила Ореновића) слагали су се са неопходношћу постојања горњег дома „који би омогућио интелигенцији учешће у законодавству“. Међутим овај одбор „који је у начелу усвојио горњи дом, није ништа одлучио о његовој организацији“. Предлог устава који је влада изнела пред Велику народну скупштину јуна 1869. није предвиђао постојање горњег дома, односно дводомног система. По Уставу од 1869, тзв. „Намесничком уставу“, законодавна власт је припадала кнезу и Скупштини, док је Савет изгубио законодавну власт. Уместо горњег дома, Устав је предвидео постојање кнежевих, односно владиних посланика, па „чиновници и адвокати, који нису могли бити бирани за народне посланике, могли су бити постављени за владине. Владини посланици одговарали су тачно жељи Намесништва да интелигенција уђе у законодавно тело“ и да истовремено буде зависна од владе.

У уставотворном одбору који је 1888. имао да изради нацрт новог устава радикали су одлучно били против дводомног система, јер је „горњи дом могао (...) само смањити моћ радикалне скупштине“, одн. „бити сметња њиховој владавини кроз једну скупштину“. Творци Устава су „уместо горњег дома и владиних посланика“ предвидели квалификоване посланике, принцип сразмерног представништва и установу Државног савета, коме се мора упутити на проучавање сваки законски предлог, осим буџета, с тим што је ово тело оцењивало „законске предлоге само са гледишта правног и техничког, а не са политичког“. Тако је Устав од 1888. усвојио једнодомни систем народног представништва.

Прави разлог обуставе Устава од 1888. и повратка на снагу Устава из 1869 — до чега је дошло 9. V 1894. — био је стварање устава за спровођење личног режима Александра Обреновића.

Почетком 1901. Александар је из одређених разлога променио свој став у погледу доношења устава. Устав од 1901. садржавао је елементе Устава од 1888. и нацрта устава који је израдила влада М. Пироћанца 1883, а „прерадила“ Новаковићева влада 1896. године. Главна карактеристика нацрта устава који су израдили напредњаци је предвиђање установе Сената. „Помоћу тог Сената, чији је већи део чланова постављао, краљ Александар се надао да ће обуздати радикалну већину у Скупштини, и спречити је да дође до оне премоћи коју је уживала под Уставом од 1888, одн. он је имао намеру да и по доношењу новог устава настави с личним режимом заклањајући се „иза једног Сената“ чији би већи део именован и помоћу кога би могао да чини оно што је желео.

„Априлским“ уставом уведен је дводомни систем Народног представништва које су чинили Сенат и Народна скупштина. Устав, с изузетком, спроводи начело равноправности оба дома Народног представништва.

По убиству Александра Обреновића донет је 1903. нови Устав. Тај Устав представља, у ствари, поновљени Устав из 1888. (с извесним изменама) по коме је постојао једнодомни систем Народног представништва.

Расправе које су вођене о структури народног представништва, одн. увођењу дводомног система, показивале су јасно разлике које су у „погледу државног уређења“ постојале између политичких странака у Србији. Либерали су се показали као присталице дводомног система у уставном одбору децембра 1868. и одбору који је 1888. имао за задатак да изради нацрт устава али су били против тог система 1901. Напредњаци су били увек за тај систем (изузев њиховог вође Милутина Гарашанина који се 1888. изјаснио против тог система „и то начелно“). Радикална странка је 1888. била енергично против дводомног система. Устав од 1901. прихватила је већина у Радикалној странци, али је у њој постојала и „мањина“ која није прихватила тај Устав. По убиству Александра Обреновића, старији радикали су 1903. били за то да се задржи устав од 1901. који је успоставио дводомни систем док су млађи радикали били за то да се васпостави Устав из 1888, по коме је постојао једнодомни систем. Преовладало је мишљење млађих радикала.